

MODULUL 2

Rezolvarea conflictelor Etice

Cap.5 Ierarhizarea valorilor morale

Selectarea principiilor și Metodelor

Ceva foarte important se petrece când selectăm principiile și metodele morale pentru rezolvarea problemelor etice. Prin această alegere apare în universul tuturor acțiunilor posibile o anumită gamă de acțiuni corecte. Diverse seturi de principii și metode vor conduce la game diferite, care adesea se vor suprapune doar partial.

Faptul că diverși oameni selectează adesea mulțimi diferite de principii și metode duce la un mare dezacord între ceea ce este corect și ceea ce este incorect. Există inconveniente și mai mari. Cei mai mulți oameni pot explica cele mai multe dintre principiile morale în care ei cred. (Bine înțeles, uneori oamenii aderă doar formal la principii, ceea ce conduce la un sever eșec moral : ipocrizia !). Curios, totuși, mulți oameni rămân mai puțin conștienți despre metodele lor. Mai rău încă, mulți aplică metodele lor inconsecvent – de exemplu, utilizează o metodă în context familial și o altă metodă la locul de muncă. Virtutea dreptății este în mod special vulnerabilă la un asemenea tratament diferențiat, de exemplu tatăl care acționează ca un tiran dominant în familie, dar devine Domnul Egalitate la serviciu. În acest subcapitol vom căuta să îmbunătățim abilitatea noastră de a identifica principiile și metodele argumentării morale. Astfel, vom putea ajunge la o acomodare mai civilizată a unuia cu altul decât ar fi posibil în alt fel.

Cautăm, deasemenea, să îmbunătățim capacitatea noastră de a ajunge la soluții morale consistente și sustenabile în cazurile complexe care apar în știință și inginerie. Interesant, multă dezbateră continuă să existe în domeniul eticii cu privire la modul de a trata complexitatea

morală. Virtuțile etice clasice se focalizează cel mai mult în special pe situații relativ simple. Totuși, întrebări despre drepturile de proprietate intelectuală, despre schimbările climatice, sau ingineria genetică, duc la problematice morale foarte complicate. Deși cadrul de bază rămâne ancorat în teoria clasică a virtuților, în capitolele următoare extindem această teorie într-o manieră care sperăm să se dovedească utilă în practica oamenilor de știință și a inginerilor.

Ierarhii de valori : Moral și Nonmoral

Cei mai mulți oameni sunt de acord că anumite feluri de bine sunt mai bune decât altele, și anumite feluri de rău sunt mai rele decât altele. De exemplu, cei mai mulți sunt de acord că înjunghierea deliberată a unui om este mai rea decât furtul unui cal. Cum ajungem la o astfel de ierarhie? Este înjunghierea mai rea decât furtul în orice situație ? Să ne amintim că în vestul sălbatic american al anilor 1800, condamnarea pentru furtul unui cal era moartea, în timp ce producerea unor răni corporale nu conducea la condamnarea la moarte.

Situațiile complexe prezintă adesea opțiuni de acțiune care fac să se întimpe atât lucruri bune cât și lucruri rele. Alegerea celui mai bun drum necesită cîntărirea binelui și raului pentru a determina în ce parte inclina balanța. Din păcate, mulți oameni stabilesc ce este bine și ce este rău într-o manieră inconștientă și nereproductibilă. În urmare, mereu apar dispute etice fără a se constientiza că dezacordul real stă tocmai în aceste ierarhizări implicite. Bine înțeles, cei mai mulți oameni sunt de acord asupra importanței relative a anumitor valori, însă nu există încă nici o ierarhizare precisă și universală.

Vorbind despre bine și rău, trebuie să distingem cu grijă între valori morale și cele nonmorale. Doar primele fac obiectul atenției eticii. Valorile nonmorale presupun preferințe în legătură cu culorile, mincarea, hainele, muzica, echipele sportive, climat și altele asemenea. Valorile morale presupun atitudini față de oameni și alte ființe, incluzînd loialitate, onestitate, modestie, aroganță și altele asemenea.

Oricine atribuie priorităţi printre valorle nonmorale. O persoana poate sa aprecieza pretul înainte de orice, alta sa prefere mărimea unor pantaloni in defavoarea culorii. Evident ca nici o ierarhie nonmorala nu este universal acceptata. Aceasta diversitate in ierarhizare nu ne surprinde niciodata si nici nu ne ofensează. In cele din urma, Mozart si Michelangelo probabil ca au lasat lumea mai buna dupa ce au ales muzica, respectiv sculptura, ca ocupatie a lor de baza.

Tot asa, oricine atribuie prioritati printre valorile morale. La fel, nu exista aici nici o ierarhie universala. Mizele devin mult mai mari in acest domeniu, totusi, si anumite probleme isi fac aparitia. Prima presupune sa decidem ce cade in domeniul moralitatii. Cu alte cuvinte, cum trasam linia de demarcatie dintre chestiunile morale si cele nonmorale? Trebuie sa stabilim această distincție cât mai bine cu putință înainte de a încerca sa clasificăm valorile morale.

Trasarea liniei

Sa considerăm un exemplu. Să presupunem ca te afli în drumetie pe un drum de munte pustiu și dintr-o dată te afli pe marginea unei stînci înalte. Dintr-un anumit motiv simți nevoia să cauți o mica pietricică pentru a o arunca in prăpastie. Așa că te uiți peste stâncă pentru a verifica trecătorii, arunci pietricelele și asculti cum se sparg de pietrele de mai jos. Presupunem că nu există nici o reglementare locală în privința aruncării pietrelor. Si zona nu este protejată din punctul de vedere a legii protecției mediului. Acest gest este pe tarîmul moral? Mulți vor răspunde « NU », gîndindu-se că nu ați provocat decît o foarte mică grabire a erodarii naturale. Acum să presupunem că în aceleași condiții descoperiți un buldozer cocoțat pe margina stîncii. Luați încărcătura buldozerului și o aruncați peste marginea stîncii. Creșterea cantității de stîncă duce gestul în arena morală ? Dar dacă aruncați o gramadă de buruieni ? Un pui de soarece ? Un copil ? Un om adult ?

Aproape oricine va fi de acord ca aruncarea unei persoane de pe stincă ste un gest moral (sau mai precis imoral !). Dar ce se intimpla în cazul identificarii dintre pietricele si adultul uman ? Parcurgem gama de la obiecte, la animale, pina la oameni. In ce punct ați putea spune : « Este ceva în neregula cu asta ? » Acest exemplu ilustreaza conceptul de « importanță morală », idea că standardul moral este mai ridicat în anumite situații decît în altele. Exemplul mai sugerează și cît de dificil este să trasezi linia dintre moral si nonmoral.

Pînă acum ne-am concentrat asupra obiectelor. – dar ce avem de spus despre acțiuni ? Să presupunem în exemplul de mai sus că drumețim împreună cu cineva, și nu singuri. Să presupunem că întîlnim o zonă îngustă a potecii și că nu a existat o înțelegee prealabilă cine să trecă primul. Prin urmare, pentru că dumneavoastră s-a întimplat să fiți în față, treceți primul. Mulți oameni vor fi de acord ca acest gest are o foarte mică importanța morală. Acum să presupunem că mergeți atît de încet încît însoțitorul trebuie să aibă grijă să nu se ciocnească de dumneavoastră. Merită acest gest o importanța morală mai ridicată ? Ce spuneți dacă vă opriți brusc pentru a vă verifica ceasul de mîna ? Dar dacă o faceți de mai multe ori ? Presupunem că vă opriți dintr-o dată, vă întoarceți și vă sărutați însoțitorul ? Dar dacă după aceea vă înțeptați cu un cuțit însoțitorul ? Cei mai mulți vor fi de acord că din acest moment importanța morala a gestului a devenit foarte ridicată ! Pentru actiuni ca și pentru obiecte, există o linie continuă a importanței morale, si delimitarea dintre moral și nonmoral este o provocare tulburătoare.

Obiectele și acțiunile sunt direct observabile într-un anumit fel. Dar ce se întimplă în cazul lucrurilor invizibile cum ar fi atitudinile ? Să presupunem că mergeți la un grătar împreună cu niște cunoștințe, care va desemnează pe dumneavoastra să mergeți la un chioșc să cumpărați niște sucuri. Mai presupunem că cunoștințele nu și-au exprimat nici o preferință pentru sucuri. Dumneavoastră preferați cola, deci este ceea ce cumpărați. In acest moment, alegerea dumneavoastra este nonmorală ; ați ales ceea ce era în topul preferințelor dumneavoastră. Presupunem acum, ca unul din membri grupului, Andrei, urăște cola dar este prea timid ca sa

spuna acest lucru deschis. Se întâmplă ca dumneavoastra să știți despre acest lucru. Mai mult, nu vă place de Andrei deoarece acesta va insultat în timpul unui meci cu o seară înainte. Prin urmare comandați cola cu dorința suplimentară să-i oferiți o bautura care nu-i place. In acest punct, alegerea dumneavoastra a capătat culoare morală deoarece ați sperat să vă razbunați. De remarcat că acțiunea exterioara a rămas aceeași; conținutul moral al alegerii depinde de intenția interioară. Aici apare problema liniei de demarcație. Sa presupunem ca lui Andrei îi displace puțin cola, iar sentimentele dumneavoastră împotriva lui sunt tot slabe deoarece va insultat acum un an și nu cu o seară înainte. Conținutul moral a comenzii dumneavoastra descrește corespunzător. In ce punct alegerea devine nonmorală ?

In concluzie, avem nevoie de o linie de demarcație a importanței morale care sa separe entitatile etichetate « morale » de cele etichetate « nonmorale » în cazul obiectelor, actiunilor si atitudinilor. De secole aceasta problema etica nu are o solutie. Din nefericire, lasind distinctia dintre moral si nonmoral atat de vagă inducem nemulțumire între cititori , in special in cazul în care acestia sunt oameni de știinta sau ingineri obisnuiti cu precizia matematica. Aducem aici in sprijinul nostru idea ca, chiar si in disciplinele tehnice, vagul este mult mai prezent decit am crede initial. De exemplu, culoarea luminii vizibile. In ce punct rosul devine portocaliu ? Sau verdele devine albastru ? Deși lungimea de unda a luminii are o semnificație precisă, orice încercare de a separa spectrul vizibil în culori discrete necesită decizii care se dovedesc în ultimă instanță arbitrare.

Dacă anumite lucruri ocupă nivele de importanța morala mai ridicata decit altele, ce determina aceasta ierarhie ? Nu exista un raspuns care sa satisfaca pe toată lumea. Dezacorduri majore apar la extremitatea de sus a acestei ierarhii, unde apar probleme antropologice. Vezi dezbaterile despre drepturile animalelor. Unii argumenteeaza ca oamenii au cea mai ridicata importanta morala si trebuie sa aiba intotdeauna prioritate in situatii cum ar fi testele toxicologice. Altii considera ca testele pe animale sunt la fel de gresite ca si testele pe oameni.

Se pare ca este dificil sa rezolvi asemenea dispute fara sa apelezi la filozofie sau religie. Prin urmare, noi vom concluziona ca, desi ierarhiile importantei morale se află în centrul gândirii morale, oameni diferiți ajung la clasamente diferite pe baze care se află în afara experimentului stiintific.

Ierarhizarea virtuților

Există vreo cale prin care să clasificăm virtuțile clasice cum ar fi dreptatea și cumpătarea, sau alte valori morale cum ar fi bunăvoința și loialitatea ? O asemenea ierarhizare ar ajuta mult în rezolvarea dificilelor conflicte etice. Mulți moralști, dealungul veacurilor, începând cu Aristotel, au argumentat că asemenea ierarhizari abstracte sunt greu de făcut, cu excepția unor cazuri particulare, si nici nu sunt teribil de utile atunci când totuși putem să le facem. De exemplu, o anumită ierarhizare clasica, originară din secolul cinci, sfătuia: “Iubiți si faceți cum va place”. Aceasta ierarhie pune iubirea mai presus de toate celelalte valori, dar se dovedește dificil de implementat în practică deoarece cuvintul “iubire” are diverse înțelesuri. De exemplu, să considerăm diferentele dintre « iubire de cățeluș », « iubire de frate », si « iubire romantică ».

În ciuda acestei dificultăți, mulți moralști de-a lungul secolelor au plasat dreptatea în fața prudentei, cumpătării și curajului, ca importanță. Dreptatea funcționează în cadrul voinței, care distilează intrările de la minte și emoții în judecăți finale. Mulți moralști atașează importanța suprema evitării răului malefic. Eșecul dreptății adesea presupune răutate, în timp ce eșecul în prudență sau cumpătare / tarie morală de obicei presupune neglijență sau lașitate în capacitatea de a grași, si deoarece voința stă deasupra minții și emoțiilor în formularea deciziei, importanta primara a dreptății decurge natural.

De obicei, moralștii au pus bunăvoința într-o clasă aparte de virtuți naturale. În timp ce o lipsă a dreptății cauzează greșeli definitive, o lipsă a bunăvoinței nu. Astfel, există o mai mică

obligație de a practica bunăvoința decît dreptatea. Asta înseamnă că bunăvoința se află pe un plan mai înalt și mai lăudabil decît simpla dreptate (sau decît prudența și cumpătarea / tăria de caracter).

Cap.6. Inceperea judecăților morale: Evaluarea acțiunilor exterioare

Acțiunile morale au atât aspecte exterioare cât și aspecte interioare. Dimensiunea exterioară privește acțiuni văzute din exteriorul persoanei, în timp ce, dimensiunea interioară privește intenția personală. În acest capitol vom dezvolta o cale sistematică de a analiza dimensiunea exterioară, în situații morale complexe. *De notat ca orice judecată de bunătate morală bazată doar pe acțiuni și consecințe exterioare rămâne incompletă. Intenția joacă un rol crucial în evaluarea finală.*

O analogie matematică

În cazurile complexe, o acțiune poate conduce la mai multe consecințe posibile, unele bune și altele rele. Unele din aceste consecințe pot fi mult mai importante decât altele, iar unele pot fi mult mai probabile decât altele. Pentru a evita confuzia, dorim să avem o metodă sistematică de listare și de comparare a acestor consecințe într-o manieră care să țină seama de cât de importante sau cât de probabile sunt. Metoda se bazează pe o analogie matematică și are avantajul de a fi directă și sistematică. Mai mult, ea se aseamănă cu analizele de tip risc-beneficiu, cu care inginerii sunt obișnuiți. Mulți oameni ar fi suspicioși la orice încercare de a reduce un subiect complex cum este etica, la matematică. Această suspiciune este întemeiată. Nu există nici o cale acceptabilă prin care să cuantificăm « variabilele » morale. Cum putem atașa un număr la ceva ca loialitatea? Deci, trebuie să reamintim că analogia noastră matematică este doar o *analogie*. Ea nu trebuie luată adliteram. Din acest motiv, vom evita cu grijă de a pune numere în ecuații, și nu vom folosi formule funcționale. În acest fel ar trebui să fim capabili să aducem ceva din claritatea sistematică a matematicii în etică, fără a tensiona ideile prea tare.

Cu aceste precizări bine întipărite în minte, să considerăm ce avem de făcut pentru a echilibra binele și răul care poate urma unei acțiuni dintr-o situație complexă. Pentru fiecare lucru care

se întâmplă, noi trebuie să decidem mai întâi dacă el este bun sau rău. Apoi noi trebuie să decidem cât de important este și cât de probabil este, deoarece consecințele care sunt mai serioase sau mai probabile ar trebui să încline balanța mult mai serios. Odată ce am luat aceste decizii pentru fiecare consecință, le putem aduna împreună pentru a evalua echilibrul general dintre bine și rău care rezultă din acțiune. O analogie matematică ar arăta astfel :

$$\text{bunătatea neta} = \sum (\text{bunătatea fiecărei consecințe}) \times (\text{importanța}) \times (\text{probabilitate})$$

Factorul care descrie bunătatea fiecărei consecințe descrie cum această consecință se circumscrie virtuților. Putem evalua consecințe care reflectă dreptatea, prudența, cumpătarea sau curajul ca « bune », și pe cele care nu, ca fiind « rele ». Când facem această evaluare, trebuie de cele mai multe ori să clarificăm modul nostru de gândire, identificând virtuțile cu care consecința se conectează.

Factorul care descrie importanța fiecărei consecințe determină cum este aceasta « bine » sau « rău ». Măsuri ale binelui ce pot fi folosite sunt : « ridicat », « moderat », « scăzut » sau « zero ». Realizarea acestei evaluări depinde de ce valori morale credem noi că sunt cele mai importante (adică, depind de ierarhia valorilor morale de care am discutat în capitolul anterior). De exemplu, concedierea unui funcționar necesară contează foarte mult pentru funcționar, dar mult mai puțin pentru șeful personalului aflat într-un birou îndepărtat, care semnează documentele necesare acestei acțiuni. În realizarea acestor evaluări, trebuie să încercăm să fim cât mai imparțiali posibil, privind situația de pe poziție exterioară.

Factorul ce descrie probabilitatea poate fi și el valorizat ca fiind « ridicat », « moderat », « scăzut » sau « zero ». Este important să ne amintim că probabilitatea unei consecințe reprezintă o probabilitate *cumulativă*, incorporând probabilitățile tuturor evenimentelor care conduc la respectiva consecință. Astfel, dacă o acțiune conduce la o consecință nedorită A, care

la rândul ei conduce aproape sigur la consecința B, probabilitatea cumulativă a evenimentului B este încă scăzută. Să considerăm, de exemplu, un pilot de cursă comercială a cărui avion este la sfârșitul pistei, cata de desprindere. Pilotul face ultimele verificări de zbor și decide dacă să decoleze cu adevărat. O posibilă consecință a decolării este aceea ca avionul să se prăbușească, să ia foc și să ardă pasagerii. Dacă avionul se prăbușește, probabilitatea rănirii ca urmare a focului rezultat este cât se poate de ridicată. Totuși, presupunem ca vremea este bună, și avionul este sigur, astfel încât șansa prăbușirii avionului este foarte scăzută. Probabilitatea *cumulativă* a rănirii pasagerilor din cauza focului rămâne astfel foarte scăzută. Prin urmare, valoarea probabilității în relația de mai sus, pentru evenimentul « rănirea prin foc », trebuie să fie « foarte scăzut ».

Cap.7. Completarea judecăților morale: Rolul decisiv al intenției

În capitolul anterior am privit la dimensiunile exterioare ale unei acțiuni în situații complexe. Chiar dacă au fost dezvoltate cai de echilibrare a tuturor consecințelor bune și rele, am văzut că încă avem nevoie de un ingredient suplimentar pentru a completa judecata morală. Acest ingredient este *intenția*, pe care o vom examina în cele ce urmează.

Evaluarea bunătății interioare

Fiecare decizie pe care o luăm conturează tendința noastră de a practica virtuțile. O decizie morală bună ne face să decidem mai ușor, în același sens, cu următoarea ocazie, în timp ce atunci când luăm o decizie proastă, este mai probabil ca decizia ulterioară să fie tot rea. Această perspectivă focalizează asupra acelor aspecte ale moralității interioare care se va exterioriza, mai devreme sau mai târziu, în acțiuni externe. Totuși, pot fi probleme cu implementarea acestei viziuni. Mai întâi, efectele interioare pot fi foarte dificil de prezis datorită complexității comportamentului uman. În al doilea rând, această perspectivă conduce la dificultăți atunci când se aplică persoanelor pe moarte. Dacă perspectiva noastră asupra eticii rămâne limitată la ceea ce poate fi observat (chiar și pe termen lung), astfel încât, nu ar părea să conteze foarte mult dacă persoanele pe moarte ar dezvolta dorința interioară de a face lucruri bune în viitor ! Totuși, intuitiv, ni se pare că bunătatea interioară ar trebui să conteze într-un fel. Din nefericire, un progres suplimentar pe această linie necesită apelarea la considerații filozofice sau religioase. Rămânând consecvenți cu linia acestui curs, nu vom aborda asemenea considerente.

Discutând moralitatea interioară, cadrul sistematic dezvoltat pentru a privi la consecințele exterioare, oferă beneficii semnificative pentru analiza morală, pe care nu dorim să le pierdem. Astfel, vom examina atitudinile și influențele consecință cu consecință. Să definim intențiile noastre ca fiind atitudinile noastre alese față de consecințele exterioare – adică, dacă noi aprobăm sau dezaprobam fiecare lucru care se poate întâmpla ca urmare a unei alegeri morale.

(De notat că ne focalizăm aici pe atitudinile alese, nu pe simțiri. Această distincție este discutată mai mult în Cap.4) Aceste atitudini alese afectează caracterul nostru prin întipărire. De exemplu, aprobarea lucrurilor rele, sau dezaprobarea celor bune, în general conduce spre slăbirea caracterului nostru. Doi factori influențează intensitatea întipăririi. Atitudinile față de consecințele importante, în general, se imprimă mai mult decât cele față de consecințele minore. Și, gradul de aprobare intră în discuție, atitudinile indiferente sau în conflict având efecte diferite de aprobarea sau dezaprobarea puternică.

Din nefericire, evaluarea probabilității și intensității întipăririi în orice caz concret este destul de dificilă. Prin urmare, nu vom recurge la o analogie matematică pentru întipărire.

Echilibrarea evaluărilor binelui exterior și interior

Știind acum cum să echilibrăm consecințele separate, în realitățile exterioară și interioară, ne întrebăm cum putem pune aceste evaluări împreună într-o singură judecată corectă? Din nefericire, aceasta este o întrebare asupra căreia eticienii încă dezbat foarte viguros.

Totuși, un posibil ingredient este numărul relativ al oamenilor afectați de consecințele exterioare și de cele interioare. De regulă numărul este destul de mic pentru consecințele exterioare. Pe de altă parte, întipăririle interioare pot apărea în toate interacțiunile cu alții – având potențialitatea de a conduce la efecte mult mai de anvergură. Asemenea efecte devin în mod special importante în cazul funcționarilor publici. Pe de altă parte, numărul nu vorbește despre întreaga poveste. Gradul de impact joacă și el un rol important. Un profesor cu gradul patru vine în contact cu mai puțini oameni decât un controlor de produse alimentare, dar profesorul are o influență mai mare asupra comportamentului moral.

« Problema Solomon »

Ce se întâmplă când, după considerarea intenției, analiza relevă două « cele mai bune » opțiuni ? În onoarea înțeleptului rege al antichității, numim această dificultate « problema Solomon ». Ocupându-ne de problema Solomon trebuie să ne bazăm pe un principiu fundamental, a cărui origine este în vremurile vechilor greci. Ideea de bază poate părea rezonabilă intuitiv, deși necesită apelul la filozofie sau religie pentru susținerea ei.

Principiul: *Obligația de a evita ce este rău este mai importantă decât obligația de a face ce este bine.*

Găsim o aplicare evidentă a acestui principiu în regula veche a medicilor: « Nu face rău ». Mai mult, primele sisteme de legi, cum ar fi Codul lui Hammurabi sau Cele 10 porunci, vorbeau adesea despre ce rău să evităm și mai puțin despre ce bine să urmăm. Această tradiție continuă și în zilele noastre ; cele mai multe coduri de legi tind să vorbească mult mai mult despre ce oamenii NU trebuie să facă, decât despre ce ei AR TREBUI să facă.

În cazul situațiilor în care două opțiuni morale par să fie în echilibru între bine și rău, noi trebuie să încercăm a alege pe aceea cu mai puține consecințe rele reale, chiar dacă s-a compensat cu consecințe extrem de bune.

Cap.8. Responsabilitatea morală

Factori care limitează responsabilitatea morală

În gândirea clasică morală, moralitatea se referă la bunătatea comportamentului uman voluntar care impactează propria persoană sau pe cei din jur. Cuvântul « voluntar » are mare importanță în acest context, însemnând că trebuie să avem un control adecvat asupra a ceea ce suntem.

Presupunând ca nu am permis în mod deliberat să rămânem ignorați, lipsiți de putere, sau indiferenți, noi avem o responsabilitate morală completă pentru ceea ce facem.

Această definiție se bazează pe trei factori care pot limita responsabilitatea. Pe aceștia îi vom examina pe rând în cele ce urmează.

Lipsa de cunoaștere

Lipsa de cunoaștere, care limitează responsabilitatea morală, ia două forme. Fără vina noastră, noi putem fi ignorați asupra anumitor aspecte cheie ale unei situații. De exemplu, un om poate plăti pentru alimente, cu bani falși, neștiind de acest lucru. De asemenea, noi putem fi neavertizați ca o anumită acțiune este nonetică. De exemplu, o foarte tânără fată poate lua rujul mamei sale cu care să deseneze pe toți pereții. Ambele tipuri de ignorantă pot apărea din diverse motive. Uneori, ignoranța există fără a face rău nimănui. Noi nu am avut posibilitatea să învățăm ceea ce trebuia să știm, sau pur și simplu am uitat. În alte cazuri, totuși, ignoranța vine din comportamentul neglijent sau fraudulos al altora.

Lipsa libertății

Lipsa libertății apare adesea datorită factorilor externi nouă înșine. De exemplu, un barbat poate conduce o mașină cu frâne defecte și să lovească accidental o bătrână din cauza aceasta. Amenințările de violență fizică sau psihică din partea altora pot și ele elimina libertatea într-o manieră similară.

Lipsa libertății poate avea loc și datorită unor factori interni. Acțiunile făcute sub influența alcoolului sau drogurilor sunt exemple din această categorie. Obișnuințele adânc înradacinate pot fi și ele asemenea factori interni care îngădesc libertatea. Aceste obișnuințe trebuie însă să fie dependențe fizice sau psihice pentru a îndeplini acest rol. Pasiunile copleșitoare pot elimina responsabilitatea morală. Uneori în circumstanțe foarte dificile, noi devenim atât de copleșiți de sentimente de frică, vină sau durere, încât pierdem controlul asupra a ceea ce facem.

Lipsa asentimentului

Mulți moraliști numesc o pierdere completă a asentimentului « acord insuficient ». Totuși, « asentiment » poartă o semnificație activă, care lipsește în « acord ». Ideea de bază este că noi avem responsabilitatea doar pentru ceea ce facem de bunăvoie. O inabilitate sau lipsă de bunăvoință de a oferi aprobarea pentru ceea ce facem poate apărea în diverse feluri, însă de cele mai multe ori ca urmare a unui timp insuficient de reflecție. Anumite situații morale, în special cele complexe, necesită mult timp de reflecție asupra lor. Dacă circumstanțele ne obligă la o judecată rapidă, noi nu avem timp să judecăm asupra tuturor consecințelor, și prin urmare nu putem nici aproba, nici dezaproba.

Să subliniem în acest moment că am restrâns responsabilitatea la situații în care avem cunoaștere, libertate și asentiment. Totuși, am folosit mai devreme fraza « *presupunând ca nu am permis în mod deliberat să rămânem ignoranți, lipsiți de putere, sau idiferenți* ». Dacă am compromis deliberat sansa noastră la cunoaștere, libertate sau asentiment, noi rămânem responsabili pentru ceea ce se întâmplă. Astfel, în multe cazuri de răspundere juridică, o întrebare cheie adesea gravitează în jurul a ceea ce o persoană « rezonabilă », știind « antecedentele verificate », ar trebui să știe sau să facă. Bineînțeles, asemenea evaluări sunt dificil de realizat. Problema libertății devine complicată. Uneori oamenii pierd controlul asupra acțiunilor lor din cauza psihopatologiilor, dependențelor, sau altele asemenea. Mintea

inconștientă joacă un rol esențial în asemenea cazuri. Totuși, noi putem folosi mintea conștientă pentru a face lucruri care ajută să formatăm mintea inconștientă și să limităm efectele nocive. Exemplele evidente includ participarea la psihoterapie sau la programe de eliminare a dependentelor.

Grade de responsabilitate

Libertatea, cunoașterea și asentimentul pot exista în diverse grade. Astfel, responsabilitatea morală se înscrie pe o linie continuă de la nimic, la parțial și, în final, complet. În anumite sisteme legale, « neglijența comparativă » privește responsabilitatea parțială. Când o persoană asigurată are un accident și pretinde despăgubiri de la asigurator, disputa este asupra a cât trebuie să plătească compania de asigurări. Curtea trebuie să decidă dacă neglijența asiguratului a contribuit la accident, și dacă da, trebuie să atribuie un număr care să exprime cât de mult. Uneori legea prevede despăgubiri proporționale cu « responsabilitatea parțială », alteleori, dacă neglijența asiguratului depășește 50%, atunci legea prevede anularea dreptului la despăgubire.